

Європейська економічна інтеграція

Ігор МАНЦУРОВ,
Яна ХРАПУНОВА,
Владислав МАХОНІН

**ОЦІНЮВАННЯ ПРОЦЕСІВ
ІНТЕГРАЦІЇ УКРАЇНИ
У ГЛОБАЛІЗОВАНУ ЕКОНОМІЧНУ
СИСТЕМУ ЄС**

Резюме

До певної міри узагальнено розробки авторів щодо оцінювання якісних і кількісних характеристик процесів інтеграції України в європейську спільноту. Підсумовано ці багаторічні дослідження, на основі чого визначено мету статті як узагальнення наукових підходів до визначення сутності й форм вияву процесів інтернаціоналізації та інтеграції нашої держави у глобалізовану економічну систему євроатлантичних країн.

Вказано, що необхідність визначення перспективних напрямів удосконалення стратегії економічного розвитку України з урахуванням перспектив

© Ігор Манцуров, Яна Храпунова, Владислав Махонін, 2020.

Манцуров Ігор, докт. екон. наук, професор, чл.-кор. НАН України, директор Інституту системних статистичних досліджень, м. Київ, Україна. E-mail: imantsurov@gmail.com. ORCID 0000-0003-1753-0422.

Храпунова Яна, канд. екон. наук, доцент кафедри статистики ДВНЗ «КНЕУ ім. Вадима Гетьмана», м. Київ, Україна. E-mail: yakhrapunova@gmail.com. ORCID 0000-0002-6311-3235.

Махонін Владислав, аспірант кафедри статистики ДВНЗ «КНЕУ ім. Вадима Гетьмана», м. Київ, Україна. E-mail: vladyslavmakhonin@gmail.com. ORCID 0000-0001-8627-0754.

інтеграції країни у глобалізовану економічну систему європейських країн зумовлює актуальність проведеного дослідження.

За результатами аналізу зроблено важливий концептуальний висновок про те, що відносини Україна – ЄС динамічно розвиваються з моменту здобуття країною незалежності й низка підписаних угод свідчить про неабиякий інтерес обох сторін до співробітництва. Водночас зазначено, що у процесі зближення України з ЄС відстежується також дія негативних факторів євроінтеграції. До них зараховано: неспроможність нести фінансовий тягар внесків до ЄС; зростання конкуренції з боку фірм країн-членів ЄС у процесі лібералізації та збільшення відкритості національної економіки.

За результатами проведеного аналізу викладено наукове концептуальне бачення інтеграційної парадигми сьогодення, призначене стимулювати формування і реалізацію заходів державної політики, спрямованих на процес подальшого об'єднання національної економічної системи України з глобалізованою економікою країн-членів ЄС.

Ключові слова

Інтернаціоналізація, економічна інтеграція, єдиний і цілісний світ, глобалізація, національна система економіки України, глобалізована економічна система країн-членів ЄС.

Класифікація за JEL: C53, E27.

Вступ

Актуальність дослідження. На початку третього тисячоліття світ перетворився на глобальну економічну систему, в результаті чого виник глобально функціонуючий світовий виробничо-господарський механізм, складниками якого стали окремі національні економіки. Глобалізація як процес – це результат розвитку виробничих потужностей та інтеграції всіх сфер суспільного життя, в результаті чого виробничий процес у країні стає складовою частиною процесу, який відбувається в інтернаціональному або світовому масштабі.

У сучасному світі глобальних трансформаційних перетворень усвідомлення Україною себе як невід'ємної частини сучасної Європи і складової євроінтеграційних процесів є актуальним питанням. Завдання інтеграції нашої держави в європейський політичний та економічний простір, які неодноразово проголошувалися як пріоритетний вектор входження до світового господарства, поставили на чергу дня розвиток всебічної співпраці з країнами Європейського Союзу, з яким пов'язані основні перспективи розвитку країни [11].

Проте курс на європейську інтеграцію передбачає втілення в Україні на практиці стандартів демократичної держави і соціально орієнтованої економіки. Наближення до економічних та соціальних стандартів Євросоюзу – одне з важливих завдань нашої держави, виконати які можна лише за умови спільного діалогу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідження проблеми інтеграції й співпраці України з ЄС знайшли своє відображення у працях і монографіях таких вчених, як: В. Андрійко, В. Базилевич [1], І. Бережнюк, О. Білорус, В. Будкін, І. Бураковський, В. Вергун, А. Гальчинський, Н. Грущинська, Л. Губерський, Л. Клайн, Г. Клімк, А. Кредісов, Д. Лук'яненко, І. Манцуров, В. Новицький, Д. Норт, Ю. Пахомов, П. Пашко, О. Плотніков, С. Пирожков, А. Поручник, А. Рум'янець, В. Степаненко, Дж. Стігліц, Л. Шевченко, С. Хантінгтон, Є. Холстїніна, О. Чувардинський, М. Якуб'як та ін.

Визначення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Труднощі й суперечності перебігу в українському просторі соціально-економічних процесів настільки динамічні, що низка питань як теоретичного, так і методологічного характеру потребує переосмислення та нового тлумачення.

Метою статті є узагальнення наукових підходів до визначення сутності й форм вияву процесів інтернаціоналізації та інтеграції економіки України у глобалізовану економічну систему євроатлантичних країн і оцінювання економічних наслідків цієї інтеграції.

Основна частина

Інтеграція, на думку авторів, – це всесвітньо-історичний, світовий об'єднавчий, об'єктивний історичний процес, спрямований на добровільне та взаємовигідне об'єднання в тій чи іншій формі різних країн у певну спільноту.

Беручи до уваги таке концептуальне визначення, зазначимо, що **об'єктом інтеграції** як об'єднавчого процесу є людське суспільство. **Елементи міждержавного інтеграційного комплексу** – це суб'єкти міждер-

жавних відносин – національні держави. Вступаючи у правовідносини між собою, держави роблять можливим створення спільного міжнародного правопорядку, який існує у форматі міжнародного права. Таким чином, міжнародні інтеграційні процеси вимагають від держав певних добровільних обмежень їх суверенітету, хоча міжнародна інтеграція не має призвести до втрати державами як основними суб'єктами міжнародного права свого суверенітету [14].

Відповідно до визначеної мети, одним із завдань статті є здійснення таксономії складових, які формують спільне семантичне поле, що об'єднує такі економічні категорії, як «*інтернаціоналізація*», «*економічна інтеграція*», «*єдиний і цілісний світ*» та «*глобалізація*». Йдеться передусім про побудову такого понятійного ряду цих категорій, який дав би змогу не тільки уточнити їх визначення, а й окреслити риси, що поєднують вищезначені категорії та формують сутнісні розбіжності між ними. Окремо слід додати, що всі ці парадигматично пов'язані між собою категорії міждисциплінарні, оскільки вони входять до понятійного апарату різних соціальних наук, а саме: економіки, філософії, політології, соціології тощо.

Вивчення категорій і з'ясування понятійної структури теорії глобалізації дають змогу з позицій діалектичної логіки концептуалізувати механізм формування процесів інтернаціоналізації, міжнародної інтеграції й глобалізації та визначити послідовність таких процесів. Саме на основі принципів діалектичної логіки можна зробити висновок, що першопричина всіх цих процесів – поділ праці як процес, при якому різні види обробки предметів праці відокремлюються один від одного, створюючи щораз нові виробництва та галузі, навіть принципово нові види економічної діяльності [1].

Усі країни тією чи іншою мірою включені у міжнародний поділ праці, який у своєму подальшому діалектичному розвитку неминуче приводить до *інтернаціоналізації продуктивних сил суспільства, капіталу й праці*, що, відповідно, сприяє подальшому розвитку продуктивної сили праці, її функціональної розгалуженості та дієздатності. Його основними формами є *міжнародна спеціалізація і міжнародна кооперація*, вища форма якої – *інтеграція міжнародна*, яка, на відміну від економічної, об'єднує різні за своєю природою виробничі процеси, підприємства, галузі та види економічної діяльності [8].

Міжнародна економічна інтеграція є доволі високим, ефективним і перспективним ступенем розвитку світової економіки, якісно новим та більш складним етапом інтернаціоналізації господарських зв'язків, який слід подати не тільки як процес економічної взаємодії країн, що приводить до зближення господарських механізмів, а й як форму міждержавних угод, які нівелюють національні інституційні, нормативно-правові та валютні відмінності тощо, а згодом руйнують у певному значенні також державні кордони, створюючи таким чином *інституційну основу* для формування якісно нових тенденцій суспільного розвитку [2].

Отже, у повній відповідності до законів діалектики на зміну інтернаціоналізації продуктивних сил, капіталу і праці приходять **глобалізація**, яка принципово відрізняється від **інтернаціоналізації** тим, що вона провокує руйнування національних кордонів, підриває підґрунтя національного суверенітету та закладає фундамент певної нової глобальної спільноти. За умов володіння багатьма спільними рисами глобалізація й інтернаціоналізація – це все-таки якісно різні процеси. На наш погляд, під певним кутом їх можна розглядати як стадії, що йдуть одна за одною [6].

При цьому глобалізація економіки, на думку авторів, є не просто продовженням і прискоренням багатовікового процесу інтернаціоналізації та розширенням сфери його дії, а передусім процесом переходу світового економічного простору до якісно нового стану, який характеризується зростанням економічної відкритості країн, лібералізацією торгівлі й міжнародних переміщень праці, капіталу, технологій тощо. Окремо варто зауважити, що кожному етапу загальної інтернаціоналізації суспільного виробництва (рис. 1) властивий свій рівень продуктивності суспільної праці, економічного і соціального розвитку та ін. Як показують результати багаторічних досліджень, цей рівень підвищується інколи доволі різко при переході від попереднього етапу до наступного.

Рисунок 1

Взаємозв'язок процесів міжнародного поділу праці, інтернаціоналізації, міжнародної інтеграції та глобалізації

Джерело: розроблено авторами.

Вивчаючи проблеми економічної інтеграції у відносинах між Україною і країнами євроатлантичного регіону, більш детально зупинимося на характеристиках, властивих саме цьому процесу. Його сутність полягає в об'єднанні національних економік у глобалізовану систему з високим рівнем взаємодії складових.

З цієї метою необхідно проаналізувати історію зародження та розвитку Європейського Союзу, який, згідно з Маастрихтським договором, підписаним 7 лютого 1992 р. і чинним з 1 листопада 1993 р., є економічним та політичним союзом 28-ми незалежних держав-членів, розташованих в Європі. Останній суттєвий перегляд конституційних принципів ЄС був затверджений у Лісабонській угоді, яка набула чинності у 2009 р.

В ЄС функціонує єдиний ринок через стандартизовану систему законів, що діють у всіх державах-членах. У шенгенській зоні (до її складу входять 22 держави-члени і 4 держави, що не є членами ЄС) паспортний контроль відмінено. Політика ЄС спрямована на забезпечення вільного руху людей, товарів, послуг та капіталу, законодавчих актів про спільні питання справедливості й підтримки спільної торгової політики, сільського господарства, рибальства і регіонального розвитку.

Намір України розбудувувати відносини з Європейським Союзом був вперше проголошений у Постанові Верховної Ради України «Про основні напрями зовнішньої політики України» від 2 липня 1993 р.

Відносини між Україною та Європейським Союзом започатковано у грудні 1991 р., коли міністр закордонних справ Нідерландів як представник головної в ЄС країни у своєму листі від імені Європейського Союзу офіційно визнав незалежність нашої держави. Надалі стратегічний курс України на європейську інтеграцію був підтверджений і розвинутий у Стратегії інтеграції України до ЄС, яку схвалено 11 червня 1998 р., та Програмі інтеграції України до ЄС, схваленій 14 вересня 2000 р. У ній проголошено довготермінову стратегічну мету – європейську інтеграцію нашої держави.

Відповідно до статті 11 Закону України «Про засади внутрішньої і зовнішньої політики», одна з основоположних засад зовнішньої політики України – це забезпечення інтеграції нашої держави в європейський політичний, економічний, правовий простір з метою набуття членства в ЄС.

5 березня 2007 р. Україна й ЄС розпочали переговорний процес щодо укладення нової угоди між Україною та ЄС.

Політичну частину Угоди про асоціацію було підписано 21 березня 2014 року, економічну частину – 27 червня 2014 р.

16 вересня 2014 р. Верховна Рада України й Європейський Парламент синхронно ратифікували Угоду про асоціацію між Україною та ЄС.

З 1 листопада 2014 р. здійснювалося її тимчасове застосування.

Повністю Угода про асоціацію між Україною та ЄС набула чинності 1 вересня 2017 р. Це міжнародно-правовий документ, який на договірно-правовому рівні закріплює перехід відносин між Україною та ЄС від партнерства і співробітництва до політичної асоціації та економічної інтеграції.

Асоціація між Україною й ЄС чітко визначає дві її основні цілі – поглиблення політичної асоціації та поступову економічну інтеграцію.

Досягнення мети поступової економічної інтеграції України в ЄС – це запровадження умов для посиленних економічних і торговельних відносин, які вестимуть до поступової інтеграції України у внутрішній ринок ЄС, у тому числі в результаті створення поглибленої та всеохопної зони вільної торгівлі.

Чітка і пріоритетна орієнтація нашої держави на Європейський Союз, яку з 2019 р. вже закріплено в Конституції України, розглядається як **основа стратегії економічного та соціального розвитку нашої держави на наступні десять років** і більш віддалену перспективу. Підписавши угоду з ЄС, Україна стала практично частиною європейського політичного простору.

Найважливішою складовою Угоди про асоціацію України з Європейським Союзом є формування повноцінної зони вільної торгівлі – ЗВТ. За договором про ЗВТ між Україною та ЄС, до її складових належать: збереження квот на безмитний експорт з України в ЄС більшості видів аграрної й промислової продукції, безмитний імпорту більшості видів продукції АПК в Україну з ЄС, скасування в ЄС субсидій на експорт аграрної продукції в Україну та ін.

Таким чином, українська сторона разом з частковою лібералізацією імпортного режиму на сільськогосподарські товари закріпила право на використання захисних заходів і додаткових умов торгівлі, у тому числі застосування системи вхідних цін. Це сприяє усуненню нетарифних бар'єрів у торгівлі та забезпечує розширений доступ для українських експортерів на ринок ЄС. Можливим є ввезення товару в ЄС без обмежень, але за ставкою діючого імпортного мита поза тарифною квотою.

Надзвичайно важливо, що визначені в Угоді напрями співробітництва України й ЄС слугують підґрунтям програм фінансування національних проєктів міжнародними організаціями. Зокрема, одним з таких проєктів передбачається створення на базі українських підземних сховищ газу центральноєвропейського газового хабу. Цей проєкт гармонійно вписується у сучасну політику ЄС щодо створення нової цільової моделі газового ринку ЄС, яка дасть змогу знизити ціни на газ для країн Східної Європи і Балтії на 20–30%. Приблизно такого ж ефекту слід очікувати й Україні. Крім цього, газовий хаб вирішить питання диверсифікації постачання газу в нашу державу та дасть можливість залучити більше інвестицій у модернізацію газотранспортної системи. Це, безумовно, слід розцінювати винятково позитивно.

Потрібно наголосити, що Угода обмежує можливість застосування торговельних обмежень ЄС щодо України і покращує перспективи для інтеграції

на рівні металургійних компаній. Проте якщо вітчизняна металургія не буде модернізуватися, то українські виробники втрачатимуть ринки ЄС та інших країн на користь Китаю й Туреччини.

При цьому конкуренція за ринок ЄС загострюватиметься також з боку європейських компаній та інших великих експортерів до ЄС. Це пояснюється тим, що металургійна промисловість ЄС має очевидні технологічні переваги і кращий доступ до великих європейських покупців сталі.

Крім цього, ЄС докладатиме ще більших зусиль для забезпечення рівних умов діяльності тоді, коли лібералізація торгівлі дасть змогу вітчизняним компаніям повною мірою використовувати свої переваги у вигляді нижчих виробничих витрат.

Сучасні зовнішньоторговельні відносини між Україною та ЄС розвиваються в умовах набуття чинності Угоди про асоціацію. Відповідно до її положень, сторони зобов'язались скасувати більшість ввізних мит у двосторонній торгівлі впродовж перехідного періоду, який триватиме для ЄС протягом семи років (до 2023 р.), а для нашої держави – впродовж десяти (до 2026 р.). Після закінчення перехідного періоду ЄС скасує для вітчизняних виробників мита за 95,8% товарних груп. Українська сторона в підсумку скасовує мита за 96,5% товарних груп.

Таблиця 1

Характеристики процесу лібералізації зовнішньої торгівлі між Україною та ЄС відповідно до положень поглибленої й всеохопної зони вільної торгівлі

Товарні групи	Середньоарифметичні ставки ввізного мита, %					
	базові ставки (до набуття чинності угоди)		з моменту набуття чинності угоди (2016 р.)		після закінчення 10-річного перехідного періоду (2026 р.)	
	Україна	ЄС	Україна	ЄС	Україна	ЄС
За всією товарною номенклатурою	4,95	7,6	2,42	0,5	0,32	0,05
Сільгосппродукція (групи HS 01-24)	9,24	19,8	6,77	0,6	1,38	0,24
Промислові товари (групи HS 25-97)	3,67	3,9	1,12	0,5	0,00	0,00

Джерело: розраховано авторами за даними Мінекономрозвитку України.

Процес взаємного відкриття ринків відбувався асиметрично: зі сторони ЄС було негайно скасовано мита для 94,7% тарифних ліній промислової продукції й 82,2% тарифних ліній продукції сільського господарства, тоді як наша держава поки запровадила преференційний режим лише для 49,2% продукції за всією товарною номенклатурою. Відповідним чином зазнали змін також пропорції у рівні тарифного захисту між сторонами: середньоарифметична ставка ввізного мита на європейську продукцію в Україні знизилась з 4,95% до 2,42%, тоді як зі сторони ЄС – з 7,6% до 0,5%. Після закінчення 10-річного перехідного періоду наша держава збереже за собою залишкові рівні ввізних мит для 8,7% сільгосппродукції, що у підсумку надасть їй дещо вищий рівень тарифного захисту.

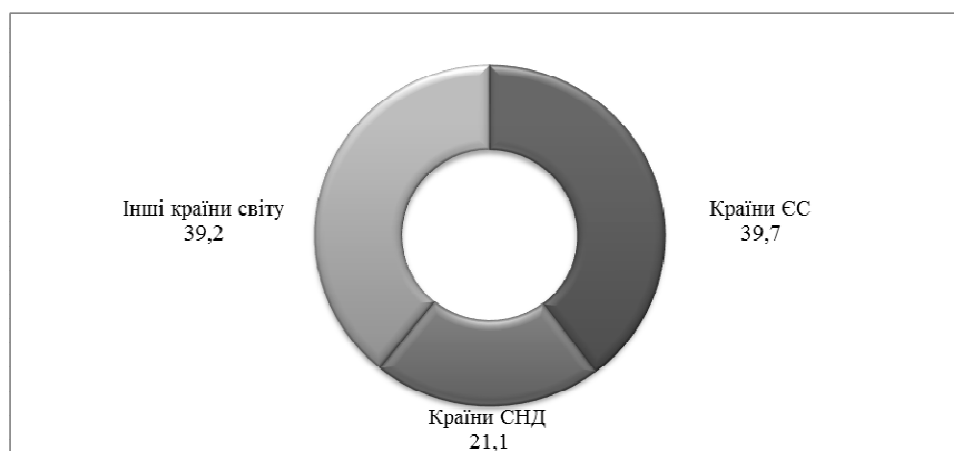
Означені зміни у режимі тарифного регулювання двосторонньої торгівлі України з ЄС безпосередньо вплинули на динаміку потоків товарів і послуг між ними.

Так, частка країн ЄС у зовнішньоторговельному обороті нашої держави зросла з 37,5% у 2015 р. до 39,7% у 2016 р. та до 41,9% у 2019 р.

У результаті цих змін структура і динаміка обсягів зовнішньоторговельного обороту України у 2019 р. мали такий вигляд (рис. 2 та табл. 2).

Рисунок 2

Структура обсягів зовнішньоторговельного обороту України в 2019 р.

Джерело: розраховано авторами за даними Мінекономрозвитку України.

Таблиця 2

Обсяги експорту товарів до країн – основних торговельних партнерів України у січні-жовтні 2019 р.

№ з/п	Назва країни	Обсяг експорту товарів, млн. дол.	Темпи зростання / зниження, січня-жовтня 2019 р. до січня-жовтня 2018 р., %	Питома вага країни у загальному обсязі експорту товарів з України, %
1.	Країни ЄС	17 439,8	106,1	41,9
2.	Китай	2 897,6	176,1	7,0
3.	Росія	2 734,7	90,3	6,6
4.	Туреччина	2 134,7	104,8	5,1
5.	Єгипет	1 905,6	139,4	4,6
6.	Індія	1 551,5	86,6	3,7
7.	Білорусь	1 284,0	120,4	3,1
8.	США	828,6	91,4	2,0
9.	Саудівська Аравія	675,4	104,5	1,6
10.	Індонезія	617,5	148,6	1,5

Джерело: розраховано авторами за даними Мінекономрозвитку України.

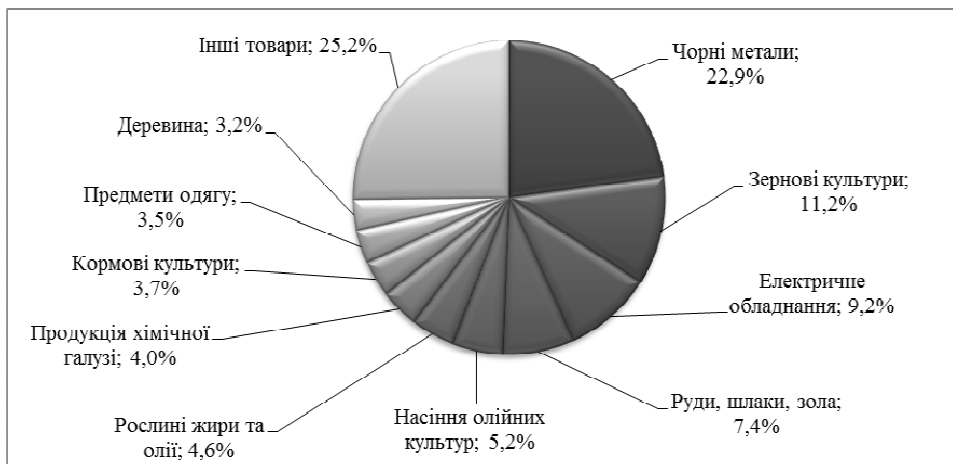
Простежується тенденція до скорочення розриву між експортними й імпортними поставками: коефіцієнт покриття імпорту експортом зріс з 0,67 у 2013 р. до 0,88 у 2015 р. і до 0,91 за підсумками III кварталу 2019 р.

У структурі експорту вітчизняних товарів до ЄС переважають: чорні метали (22,9%), зернові культури (11,2%), електричне обладнання (9,2%); натомість імпорт товарів з ЄС в Україну є значною мірою диверсифікованим, у ньому переважають транспортні засоби, обладнання та хімічна продукція (рис. 3 і 4).

У цих умовах, як підтверджують дані Державної фіскальної служби України, експорт товарів з нашої держави у країни ЄС в 2019 р. зріс на 15% та сягнув 20,153 млрд. дол. Водночас обсяг імпорту збільшився у цьому році на 10% і становив 24,294 млрд. дол. Проте навіть така динаміка обсягів зовнішньоекономічних відносин між Україною та країнами-членами ЄС не компенсувала від'ємне сальдо зовнішньоторговельного балансу нашої держави в січні-червні 2019 р., яке дорівнює 1619,3 млн. дол., що майже в два рази більше, ніж у відповідному періоді 2018 р. (977,6 млн. дол.).

Рисунок 3

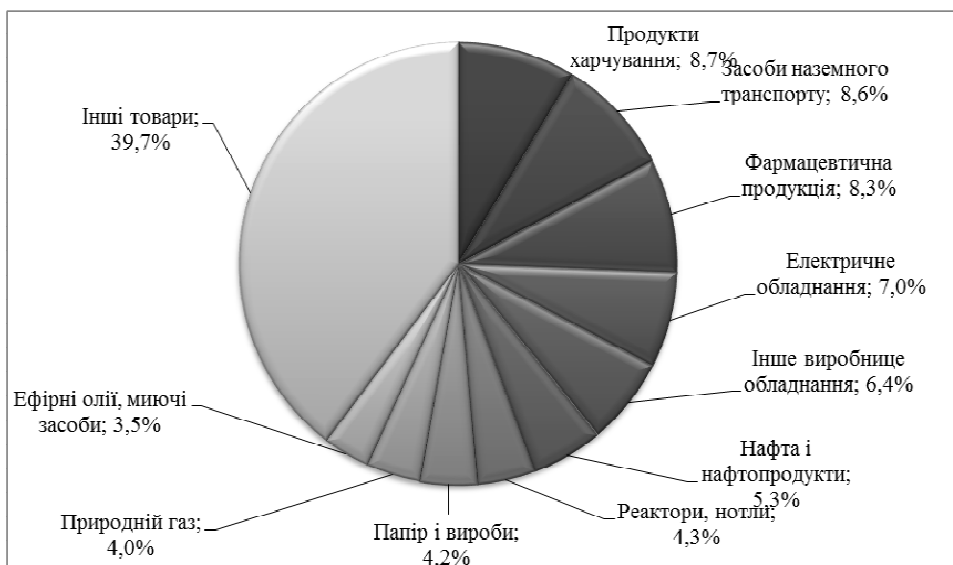
Структура експорту українських товарів до ЄС у 2019 р.

Джерело: розраховано авторами за даними Мінекономрозвитку України.

Рисунок 4

Структура імпорту товарів ЄС до України у 2019 р.

Джерело: розраховано авторами за даними Мінекономрозвитку України.

Найбільший обсяг вітчизняних товарів продано до Польщі (2,8 млрд. дол., зростання на 2,1%), в результаті чого експорт до цієї країни випередив продажі до Росії (2,7 млрд. дол., падіння на 9,7%). Також у топ-5 ключових європейських експортерів потрапили Італія (2,04 млрд. дол.), Німеччина (2,03 млрд. дол.), Нідерланди (1,5 млрд. дол.) і Угорщина (1,3 млрд. дол.).

Поза межами ЄС значні обсяги експорту фіксуються до Китаю (2,9 млрд. дол.) і Туреччини (2,1 млрд. дол.).

Необхідно наголосити, що на шляху подальшого розвитку зовнішньоекономічних відносин України з країнами ЄС міститься низка перешкод, які обмежують потенціал економічного зростання сторін. Досі є діючим ряд **тарифних та нетарифних обмежень у торгівлі** між Україною й ЄС. Зокрема, зі сторони ЄС діють тарифні квоти на 36 груп сільськогосподарських сировинних товарів, ставки ввізних мит поза якими залишаються на обмежувальному рівні. Зазначимо, що в умовах необхідності подолання сировинної орієнтації економіки нашої держави, обмеження на експорт сільгоспсировини у вигляді тарифних квот не становить стратегічної перешкоди для розвитку її торговельно-економічних відносин з країнами ЄС, але це явно перешкоджає досягненню короткострокових цілей переорієнтації вітчизняних виробників з втрачених ринків збуту на території Євразійського економічного союзу (ЕАЕС).

Проте значно більшу перешкоду для виходу українських виробників на європейський ринок становлять технічні бар'єри у торгівлі (ТБТ) та санітарні й фітосанітарні заходи (СФЗ). Адаптація до вимог якості та безпечності продукції, передбачених цими ТБТ і СФЗ, – складний, тривалий та витратний процес, який блокує вихід на європейські ринки більшості потенційних вітчизняних постачальників.

Наприклад, вихід українських виробників м'яса птиці на ринок ЄС тривав протягом п'яти років. Як наслідок, незважаючи на надані безмитні тарифні квоти, європейський ринок молочних продуктів, баранини, свинини й яловичини де-факто залишається закритим для виробників з України. За 5,5 року дії цих квот (починаючи з квітня 2014 р.) експорт до ЄС за наведеними товарними групами так і не розпочався.

Поряд з існуючими перешкодами тарифного та нетарифного характеру вихід вітчизняних виробників на ринки ЄС значно ускладнюють **обмеження, пов'язані з доступом до фінансових ресурсів**. Відсотки за експортними кредитами, а також вартість страхування експорту в Україні є значно вищими, ніж у країнах ЄС, що ставить багатьох вітчизняних виробників у завідомо неконкурентні умови порівняно з європейськими. Більш того, у країнах ЄС діють національні державні агенції, які забезпечують пільгові умови одержання експортних кредитів, страхування і гарантування експорту – експортно-кредитні агентства (ЕКА).

Роль, яку відіграють ЕКА в розвитку міжнародної торгівлі, постійно зростає, про що свідчить активне збільшення прибутків та масштабів діяльності провідних ЕКА.

Зважаючи на відсутність належних механізмів державної підтримки страхування і фінансування експорту в Україні, вітчизняні експортери працюють в умовах нерівноправної конкурентної боротьби на міжнародних ринках товарів та послуг. З огляду на особливості сучасного стану економіки нашої держави, де внаслідок обмеженого платоспроможного попиту на внутрішньому ринку поставки товарів і послуг на експорт є чи не єдиним засобом розвитку вітчизняних підприємств, необхідність забезпечення відповідної інституціональної та фінансової державної підтримки для ефективної реалізації експортного потенціалу України через запуск ефективно діючого ЕКА набуває дедалі більшої актуальності.

Не менш важливою проблемою у розвитку зовнішньоекономічних відносин нашої держави з ЄС залишається **надмірна складність і обтяжливість митних процедур** у вітчизняній практиці. В Україні існує багато гострих питань щодо здійснення експортно-імпортних операцій, а сучасна практика їх організації з боку уповноважених державних органів надзвичайно далека від досвіду розвинутих країн [14].

Отже, ефективність держорганів, що регулюють процедури експорту та імпорту, має прямий вплив на обсяги експорту. Складна державна дозвільна система і непрозора структура державного контролю за експортно-імпортними операціями значною мірою діють як обмежувальний фактор розвитку міжнародної торгівлі. Надмірна бюрократія у сфері ЗЕД призводить до різкого зростання трансакційних витрат при зовнішній торгівлі. Як наслідок, в Україні трансакційні витрати сягають 40% вартості зовнішньоторговельних операцій, тоді як у країнах ЄС вони становлять 3–5%.

Висновки

Відповідно до окресленої у статті мети, одне із завдань – це вивчення категорій та визначення понятійної структури теорії глобалізації, у процесі якого з позицій діалектичної логіки вдалося концептуалізувати механізм формування процесів інтернаціоналізації, міжнародної інтеграції й глобалізації та встановити послідовність таких процесів.

При цьому доведено, що у повній відповідності до законів діалектики на зміну інтернаціоналізації продуктивних сил, капіталу й праці приходиться **глобалізація**, яка принципово відрізняється від попереднього етапу, а саме **інтернаціоналізації**, тим, що провокує руйнування національних кордонів,

підриває підґрунтя національного суверенітету і закладає фундамент певної нової глобальної спільноти.

Розглянуто характерні риси та рівні таких феноменів, **як міжнародна економічна і повна інтеграція**, в результаті чого доведено, що остання передбачає узгодження й проведення спільної валютної, фіскальної, кредитної політики, утворення органів наднаціональної влади та ін.

Акцентовано, що яскравий приклад міжнародної інтеграції – це європейська інтеграція, яка є процесом політичної, юридичної, економічної, соціальної й культурної інтеграції європейських держав, у тому числі тих, які частково розташовані в Європі.

Розглянуто засадничі умови економічних відносин України з ЄС і доведено, що ЄС у процесі організації економічних відносин з нашою державою докладає значних зусиль для забезпечення рівних умов діяльності. Це у поєднанні з процесом лібералізації торгівлі дає змогу вітчизняним компаніям повною мірою використовувати свої переваги у вигляді нижчих виробничих витрат.

Водночас наголошено, що, переслідуючи власні економічні інтереси, європейські виробники ініціюють антидемпінгові розслідування проти українських виробників та проводять моніторинг випадків викривлення конкуренції, внаслідок чого вступ нашої держави до зони вільної торгівлі стає фактором додаткових ризиків щодо формування імпортової залежності, перш за все, розвитку вітчизняного машинобудування.

Подальші зовнішньоторговельні відносини між Україною й ЄС розвиваються в умовах набуття чинності Угоди про асоціацію. Відповідно до її положень, сторони зобов'язуються скасувати більшість ввізних мит у двосторонній торгівлі впродовж перехідного періоду, який триватиме для ЄС протягом семи років (до 2023 р.), а для нашої держави – впродовж десяти (до 2026 р.). Після закінчення перехідного періоду ЄС скасує для вітчизняних виробників мита за 95,8% товарних груп. Українською стороною в підсумку буде скасовано мита за 96,5% товарних груп.

У цих умовах, як підтверджують дані Державної фіскальної служби України, експорт товарів з нашої держави у країни ЄС у 2019 р. зріс на 15% та сягнув 20,153 млрд. дол. Водночас обсяг імпорту збільшився у цьому році на 10% і становив 24,294 млрд. дол.

Обґрунтовано, що одна з характеристик можливості будь-якої держави інтегруватися у міжнародну спільноту чи у певне коло держав – це **узгодженість цілей розвитку такої держави** та економічної поведінки її уряду з міжнародними стандартами і програмними документами, ухваленими відповідною спільнотою.

На сьогодні внаслідок зміцнення курсу гривні державний бюджет недоотримує планові доходи, традиційно прив'язані до валютного курсу. Від'ємне сальдо до кінця 2019 р. сягнуло рекордного обсягу в 70 млрд. грн. Навіть позитивний вплив зміцнення гривні на дефіцит державного бюджету за рахунок економії на обслуговуванні Міністерством фінансів зовнішніх боргів, який у 2019 р. дорівнював приблизно 20 млрд. грн., не зміг компенсувати негативного впливу валютнокурсової політики НБУ на дефіцит Державного бюджету України.

Список використаної літератури

1. Базилевич В. Д. Ринкова економіка: основні поняття і категорії : навч. посіб. / В. Д. Базилевич, К. С. Базилевич. – [2-ге вид., стер.]. – К. : Знання, 2008. – 263 с. – (Вища освіта XXI ст.).
2. Білорус О. Г. Економічна система глобалізму / О. Г. Білорус. – К. : КНЕУ, 2003. – 357 с.
3. Бочан І. О. Глобальна економіка / І. О. Бочан, І. Р. Михасюк. – К. : Знання, 2007. – 403 с.
4. Гражевська Н. І. Економічні системи епохи глобальних змін : моногр. / Н. І. Гражевська. – К. : Знання, 2008. – 431 с.
5. Єщенко П. С. Сучасна економіка : навч. посіб. / П. С. Єщенко, Ю. І. Палкін. – К. : Вищ. шк., 2005. – 325 с.
6. Кастельс М. Інформаційні технології, глобалізація та соціальний розвиток / М. Кастельс // Соціальна глобалістика : навч. посіб. / [за наук. ред.: Е. А. Афоніна, В. Д. Бондаренка, А. Ю. Мартинова]. – К. : Освіта України, 2011.
7. Лукашевич В. М. Глобалістика : навч. посіб. / В. М. Лукашевич. [2-ге вид., доповн. та випр.]. – Львів : Нов. Світ – 2000, 2005. – 440 с.
8. Манцуров І. Г. Інституційне планування в системі державного регулювання економіки : моногр. / І. Г. Манцуров. – К. : НДЕІ, 2014. – 457 с.
9. Манцуров І. Г. Макроекономічна статистика : підруч. [для ВНЗ] / І. Г. Манцуров, А. М. Єріна, О. К. Мазуренко; Т. 1 [за ред. І. Г. Манцурова]. – К. : КНЕУ, 2013. – 325 с.
10. Поручник А. М. Формирование экономического механизма интеграции Украины в систему мирового хозяйства / А. М. Поручник. – К., 1994. – 36 с.
11. Світова економіка : підруч. / А. С. Філіпенко, О. І. Рогач, О. І. Шнирков [та ін.]. – К. : Либідь, 2000. – 582 с.

-
12. Тимошенко О. В. Економічна безпека національної економіки в умовах глобалізації: моногр. / О. В. Тимошенко. – К.: ТОВ «Наш Формат», 2016. – 384 с.
 13. Пирожков С. І. Цивілізаційний проект України: від амбіцій до реальних можливостей [Електронний ресурс] / С. І. Пирожков, Н. В. Хамітов // Вісник Національної академії наук України. – 2016. – № 6. – С. 45–52. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vnanu_2016_6_9.
 14. Чухно А. А. Постіндустріальна економіка: теорія, практика та їх значення для України / А. А. Чухно. – К.: Логос, 2003. – 631 с.
 15. New Approaches to Economic Challenges – A Framework Paper / OECD. – Paris. – 2012. – May.
 16. Scholte J. A. Globalization. A critical introduction / J. A. Scholte. – London: Palgrave, 2000. – 361 p.

Стаття надійшла до редакції 29 травня 2020 р.